Przystanek historia

https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/82003,Placowka-wywiadu-Konspiracyjnego-Wojska-Polskiego-kryptonim-Wernyhora.html

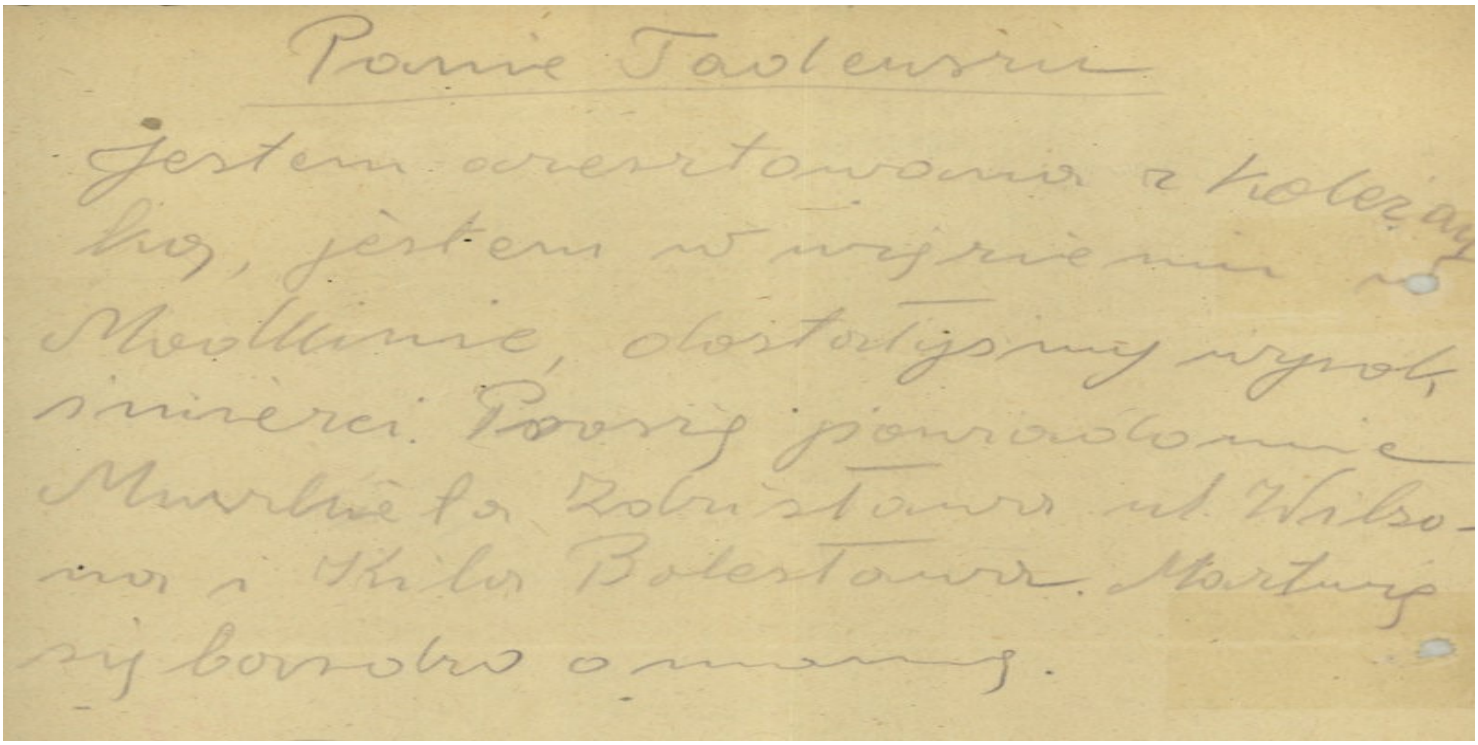

ARTYKUŁ

Placówka wywiadu Konspiracyjnego Wojska Polskiego kryptonim „Wernyhora”

OKRES HISTORYCZNY

(1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej

Autor: PAWEŁ WĄS 07.06.2021

Niezwykle istotną rolę w strukturze KWP pełnił wywiad, którego szefem był Stanisław Żelanowski „Nałęcz”. Dzięki sprawnie działającej sieci wywiadowców i informatorów, również w szeregach MO, UBP, GZI WP, udało się pozyskać

wiele cennych informacji. Niektórzy za swe poświęcenie zapłacili najwyższą cenę.

Działalność

Barbara Niemczuk (ur. 1922) przed wojną i w czasie okupacji zamieszkiwała w Radomsku przy ul. Reymonta. Dziewczyna w czasie wojny pracowała w radomszczańskich zakładach „Metalurgia” jako pracownik umysłowy. Należała do Armii Krajowej. Po zakończeniu wojny wyjechała z Radomska i za pośrednictwem swej pochodzącej z powiatu częstochowskiego koleżanki Kazimiery Mielczarek (ur. 1923) podjęła pracę w Głównym Zarządzie Informacji WP w Warszawie. Obydwie zatrudniły się 2 listopada 1945 r. Niemczuk pracowała w charakterze maszynistki w Wydziale Personalnym, zaś Mielczarek jako maszynistka w Kancelarii Ogólnej.

Niemczukówna zgodziła się na podjęcia współpracy z KWP, przyjmując pseudonim „Hajduczek”. Otrzymała instrukcję działań wywiadowczych. W pierwszych meldunkach przekazywała dane struktury GZI WP i zakres działania poszczególnych wydziałów. W połowie lutego 1946 r. pozyskała do współpracy swą koleżankę i współlokatorkę Kazimierę Mielczarek.

Niemczukówna bywała często w Radomsku u swej siostry. W grudniu 1945 r. doszło do jej spotkania ze Stanisławem Żelanowskim „Nałęcz”, szefem wywiadu Konspiracyjnego Wojska Polskiego. Rolę pośredników odegrali znajomi dziewczyny z okresu okupacji – Alojzy Szablewski „Ostoja” oraz Adam Kowalczyk „Janusz”, członek wywiadu. W trakcie rozmowy Niemczukówna zgodziła się na podjęcia współpracy z KWP, przyjmując pseudonim „Hajduczek”. Otrzymała instrukcję działań wywiadowczych. W pierwszych meldunkach przekazywała dane struktury GZI WP i zakres działania poszczególnych wydziałów. W połowie lutego 1946 r. pozyskała do współpracy swą koleżankę i współlokatorkę Kazimierę Mielczarek, z którą wspólnie opracowywały na piśmie dane dotyczące składu osobowego GZI WP, z wyszczególnieniem zajmowanych stanowisk oraz przynależności narodowościowej, podając również nazwiska szefów Okręgów Wojskowych. Ze strony wywiadu KWP z dziewczynami kontaktował się wydelegowany z Częstochowy łącznik – Kazimierz

Brodziak „Sęk”, „Kazik”. Do spotkań w Radomsku dochodziło niemal co tydzień. Dziewczęta w trakcie działalności przekazywały m.in. zaświadczenia o zatrudnieniu w GZI WP i blankiety rozkazów wyjazdu oraz inne druki i wzory pieczęci. Ostrzegały także o planowanych aresztowaniach, również na terenie Radomska. W strukturze wywiadu KWP ich placówka nosiła kryptonim „Wernyhora”.

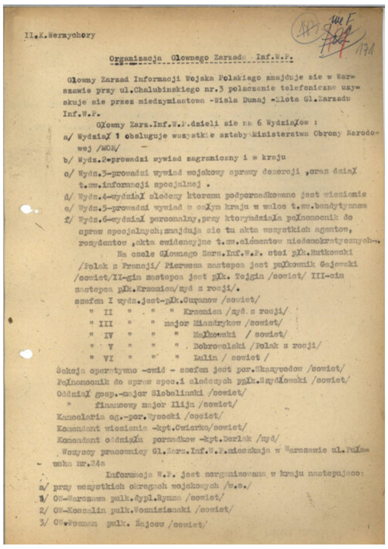

II.K.Wernychory

Organizacja Głownego Zarzadu Inf.W.P.

Głowny Zarzad Informacji Wojska Polskiego znajduje sie w Warszawie przy ul.Chalubinskiego nr.3 polaczenie telefoniczne uzyskuje sie przez miedzymiastowa -Wisla Dunaj -Zlota Gl.Zarzadu Inf.W.P.

Głowny Zarz.Inf.W.P.dzieli sie na 6 Wydziałow :

a/ Wydział 1 obsluguje wszystkie sztaby Ministerstwa Obrony Narodowej /MON/

b/ Wydz.2-prowadzi wywiad zagraniczny i w kraju

c/ Wydz.3-prowadzi wywiad wojskowy sprawy dezercji ,oraz dział t.zw.informacji specjalnej .

d/ Wydz.4-wydział sledczy ktoremu podporzadkowane jest wiezienie

e/ Wydz.5-prowadzi wywiad w całym kraju w walce t.zw.bandytyzmem

f/ Wydz.6-wydział personalny,przy ktorym działa pełnomocnik do spraw specjalnych;znajduja sie tu akta wszystkich agentow, rezydentow ,akta ewidencyjne t.zw.elementow niedemokratycznych-.

Na czele Głownego Zarz.Inf.W.P. stoi płk.Rutkowski /Polak z Francji/ Pierwsza zastepca jest pułkownik Gajewski /sowiet/II-gim zastepca jest płk. Tejgin /sowiet/ III-cim zastepca płk.Krzemien/zyd z rosji/.

szefem I wydz.jest-płk.Curanow /sowiet/

" II " " " Krzemien /zyd z rosji/

" III " " major Miazdrykow /sowiet/

" IV " " " Małkowski / sowiet/

" V " " " Dobrowolski /Polak z rosji/

" VI " " " Lulin / sowiet /

Sekcja operatywno -ewid - szefem jest por.Skazyvodow /sowiet/

Pełnomocnik do spraw spec.i sledczych ppłk.Szydłowski /sowiet/

Oddział gosp.-major Slobolinski /sowiet/

" finansowy major Ilijn /sowiet/

Kancelaria og.-por.Wysocki /sowiet/

Komendant wiezienia -kpt.Cwierko/sowiet/

Komendant oddziału porzadkow -kpt.Derlak /zyd/

Wszyscy pracownicy Gl.Zarz.Inf.W.P.mieszkaja w Warszawie ul.Puławska nr.24a

Informacja W.P. jest zorganizowana w kraju nastepujaco:

a/ przy wszystkich okregach wojskowych /w.o./

1/ OW-Warszawa pulk.dypl.Rymsa /sowiet/

2/ OW-Koszalin pulk.Wozniesienski /sowiet/

3/ OW-Poznan pulk. Zajcew /sowiet/

Meldunek dotyczący struktury i organizacji Głównego Zarządu Informacji WP (s. 1). Z zasobu IPN

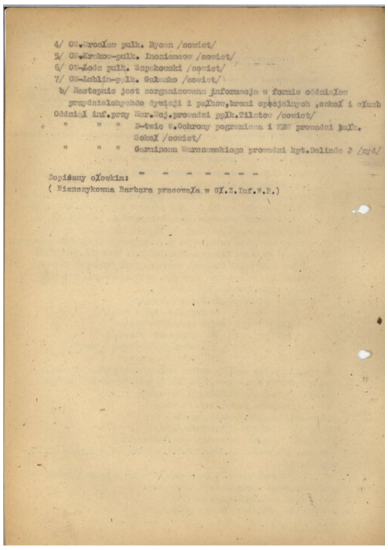

4/ OW-Wrocław pulk. Rycan /sowiet/

5/ OW-Krakow-pulk. Inosiencow /sowiet/

6/ OW-Łodz pulk. Szpakowski /sowiet/

7/ OW-Lublin-ppłk. Gułenko /sowiet/

b/ Nastepnie jest zorganizowana informacja w formie oddziałow przydzielonychdo dywizji i pułkow,broni specjalnych ,szkoł i służb

Oddział inf.przy Dow.Woj.prowadzi ppłk.Tilatow /sowiet/

" " " D-twie W.Ochrony pogranicza i KBW prowadzi pułk. Sokoł /sowiet/

" " " Garnizonu Warszawskiego prowadzi kpt.Dolinde J /zyd/

Dopisany ołowkim:

(Nieznaykowna Barbara pracowała w Gł.Z.Inf.W.P.)

Meldunek dotyczący struktury i

organizacji Głównego Zarządu Informacji WP (s. 2). Z zasobu IPN

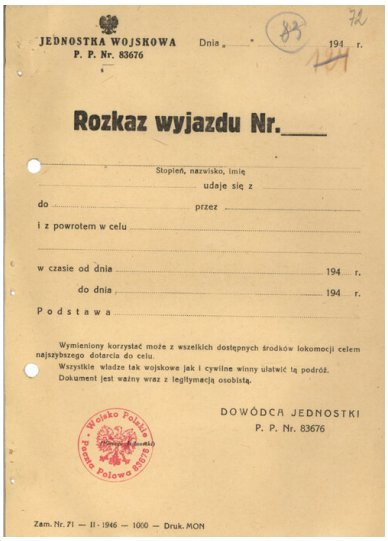

JEDNOSTKA WOJSKOWA
P. P. Nr. 83676

Dnia „ " 194 r.

Rozkaz wyjazdu Nr.____

Stopień, nazwisko, imię
udaje się z
do przez
i z powrotem w celu
w czasie od dnia 194 r.
do dnia 194 r.
Podstawa

Wymieniony korzystać może z wszelkich dostępnych środków lokomocji celem najszybszego dotarcia do celu.
Wszystkie władze tak wojskowe jak i cywilne winny ułatwić tą podróż.
Dokument jest ważny wraz z legitymacją osobistą.

DOWÓDCA JEDNOSTKI
P. P. Nr. 83676

Wojsko Polskie Prezes Polowej Komisji

Zam. Nr. 71 — II - 1946 — 1000 — Druk. MON

Jeden z ostemplowanych rozkazów wyjazdu, przekazanych do użytku sztabu KWP. Z zasobu IPN

Śledztwo

W połowie kwietnia 1946 r. aresztowany został Alojzy Szablewski, podejrzewany o przynależność do KWP. W trakcie śledztwa i procesu nie wspomniał o swej roli w zwerbowaniu Niemczuk. Jego aresztowanie spowodowało reakcję dziewczyn. Barbara Niemczuk zwolniła się z pracy 17 maja 1946 r., pod pretekstem kontynuowania nauki. Trzy dni później Kazimiera Mielczarek zmieniła miejsce zamieszkania, przenosząc się do Białegostoku i podejmując pracę jako maszynistka w 18. Dywizji Piechoty. W swym mieszkaniu udzielała schronienia „Hajduczkowi". Wyrobiła jej również fałszywe dokumenty.

Niestety, na niewiele się to zdało. Po masowych aresztowaniach w szeregach KWP na przełomie czerwca i lipca, nazwiska dziewcząt pojawiły się w zeznaniach członków wywiadu, co doprowadziło do ich szybkiego zatrzymania w Białymstoku. Śledztwo prowadzone było przez Wydział IV GZI WP. Postanowienie o tymczasowym aresztowaniu wystawił 8 lipca prokurator Naczelnej Prokuratury Wojskowej mjr Halski. Dziewczyny osadzono w warszawskim więzieniu GZI WP, a następnie w twierdzy Modlin, gdzie prowadzono śledztwo, zakończone 25 lipca. Tam również odbył się proces.

Barbara Niemczuk (ur. 1922) i Kazimiera Mielczarek (ur. 1923), członkinie komórki wywiadu KWP „Wernyhora”, zdjęcie z akt komunistycznego śledztwa. Fot. z zasobu IPN

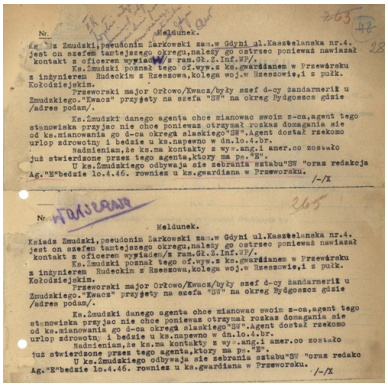

Nr.

Meldunek.

Ks. Żmudzki,pseudonim Żarkowski zam.w Gdyni ul.Kasztelańska nr.4. jest on szefem tamtejszego okręgu,należy go ostrzec ponieważ nawiązał kontakt z oficerem wywiadu/z ram.Gł.Z.Inf.WP/.

Ks.Żmudzki poznał tego of.wyw.z ks.gwardianem w Przewórsku z inżynierem Rudeckim z Rzeszowa,kolega woj.w Rzeszowie,i z płk. Kołodziejskim.

Przeworski major Orłowo/Kwacz/były szef ś-cy żandarmerii u Żmudzkiego."Kwacz" przyjęty na szefa "GW" na okręg Bydgoszcz gdzie /adres podam/.

Ks.Żmudzki danego agenta chce mianować swoim z-ca,agent tego stanowiska przyjąć nie chce ponieważ otrzymał rozkaz dosłania się od ks.mianowania go ś-ca okręgu śląskiego"GW".Agent dostał rzekomo urlop zdrowotny i będzie u ks.najpewno w dn.10.4.br.

Nadmieniam,że ks.ma kontakty z wyw.ang.i amer.co zostało już stwierdzone przez tego agenta,który ma ps."E".

U ks.Żmudzkiego odbywają się zebrania sztabu"GW "oraz redakcja Ag."E"będzie 10.4.46. również u ks.gwardiana w Przeworsku. /-/X

Nr.

Meldunek.

Ksiądz Żmudzki,pseudonim Żarkowski zam.w Gdyni ul.Kasztelańska nr.4. jest on szefem tamtejszego okręgu,należy go ostrzec ponieważ nawiązał kontakt z oficerem wywiadu/z ram.Gł.Z.Inf.WP/.

Ks.Żmudzki poznał tego of.wyw.z ks.gwardianem w Przewórsku z inżynierem Rudeckim z Rzeszowa,kolega woj.w Rzeszowie,i z płk. Kołodziejskim.

Przeworski major Orłowo/Kwacz/były szef ś-cy żandarmerii u Żmudzkiego."Kwacz" przyjęty na szefa "GW" na okręg Bydgoszcz gdzie /adres podam/.

Ks.Żmudzki danego agenta chce mianować swoim z-ca,agent tego stanowiska przyjąć nie chce ponieważ otrzymał rozkaz dosłania się od ks.mianowania go ś-ca okręgu śląskiego"GW".Agent dostał rzekomo urlop zdrowotny i będzie u ks.najpewno w dn.10.4.br.

Nadmieniam,że ks.ma kontakty z wyw.ang.i amer.co zostało już stwierdzone przez tego agenta,który ma ps."E".

U ks.Żmudzkiego odbywają się zebrania sztabu"GW "oraz redakcja Ag."E"będzie 10.4.46. również u ks.gwardiana w Przeworsku. /-/X

Meldunek o rozpracowaniu przez GZI WP księdza Żmudzkiego z Gdyni, przekazany przez komórkę

„Wernyhora”, z odręczną adnotacją kpt. Stanisława Sojczyńskiego „Warszyca”. Z zasobu IPN

> Dziewczęta w trakcie działalności przekazywały m.in. zaświadczenia o zatrudnieniu w GZI WP i blankiety rozkazów wyjazdu oraz inne druki i wzory pieczęci. Ostrzegały także o planowanych aresztowaniach, również na terenie Radomska.

Proces

Sprawę rozpatrywał Sąd Wojskowy Okręgu Warszawskiego na sesji wyjazdowej w Modlinie. Rozprawie przewodniczył płk Bronisław Rakowski, przy udziale kpt. Wincentego Wierzbickiego – sędziego i kpt. Jana Pachołka – ławnika. Nieobecni byli oskarżyciel oraz obrońca z urzędu mjr Karol Iwaszkiewicz. Wyrok zapadł 31 lipca 1946 r. Na mocy art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. *O przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa* obydwie zostały skazane na karę śmierci oraz pozbawione praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze. Decyzją z 17 sierpnia 1946 r. prezydent Bolesław Bierut nie skorzystał z prawa łaski.

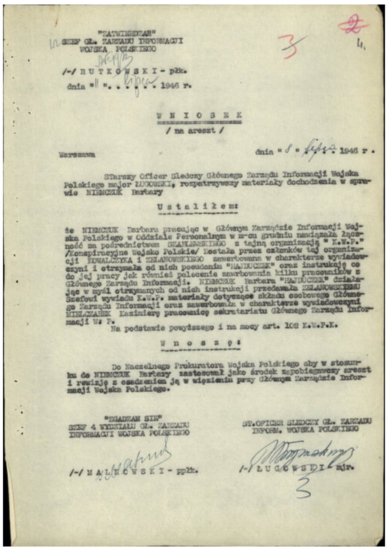

"ZATWIERDZAM"
SZEF GŁ. ZARZADU INFORMACJI
WOJSKA POLSKIEGO

/-/ RUTKOWSKI - płk.

dnia "11" lipca 1946 r.

WNIOSEK
/ na areszt /

Warszawa dnia "8" lipca 1946 r.

STarszy Oficer Sledczy Głównego Zarządu Informacji Wojska Polskiego major ŁUGOWSKI, rozpatrzywszy materiały dochodzenia w sprawie NIEMCZUK Barbary

Ustaliłem:

że NIEMCZUK Barbara pracując w Głównym Zarządzie Informacji Wojska Polskiego w Oddziale Personalnym w m-cu grudniu nawiązała łączność za pośrednictwem SZABLEWSKIEGO z tajną organizacją " K.W.P." /Konspiracyjne Wojsko Polskie/ Została przez członków tej organizacji KOWALCZYKA i ZELANOWSKIEGO zawerbowana w charakterze wywiadowczyni i otrzymała od nich pseudonim "HAJDUCZEK" oraz instrukcję co do jej pracy jak również polecenie zawrbowania kilku pracowników z Głównego Zarządu Informacji. NIEMCZUK Barbara "HAJDUCZEK" działając w myśl otrzymanych od nich instrukcji przedawała ZELANOWSKIEMU Szefowi wywiadu K.W.P. materiały dotyczące składu osobowego Głównego Zarządu Informacji oraz zawerbowała w charakterze wywiadowczyni MIELCZAREK Kazimierę pracownicę sekretariatu Głównego Zarządu Informacji W. P.

Na podstawie powyższego i na mocy art. 102 K.W.P.K.

Wnoszę:

Do Naczelnego Prokuratora Wojska Polskiego aby w stosunku do NIEMCZUK Barbary zastosował jako środek zapobiegawczy areszt i rewizję z osadzeniem ją w więzieniu przy Głównym Zarządzie Informacji Wojska Polskiego.

"ZGADZAM SIE"
SZEF 4 WYDZIAŁU GŁ. ZARZADU
INFORMACJI WOJSKA POLSKIEGO

/-/ MALKOWSKI - ppłk.

ST.OFICER SLEDCZY GŁ. ZARZADU
INFORM. WOJSKA POLSKIEGO

/-/ ŁUGOWSKI - mjr.

Zatwierdzony wniosek na areszt Barbary Niemczuk. Z zasobu IPN

Po ogłoszeniu wyroku, Barbara Niemczuk napisała dwa grypsy skierowane do znajomych z okresu działalności w AK i rodziny w Radomsku, wykorzystując papier otrzymany w celu pisania prośby o ułaskawienie. Zostały one przechwycone. Jak wynika z notatki służbowej opartej na doniesieniu, po ogłoszeniu wyroku śmierci, żołnierze z plutonu ochrony stacjonującego w Modlinie, zareagowali współczuciem dla skazanych i przygnębieniem, odmawiając jedzenia posiłku i obojętnością na przełożonych. W trakcie uwięzienia w twierdzy Modlin dziewczęta były narażone na niestosowne zachowanie ze strony komendanta więzienia oraz innego oficera w randze kapitana, którzy składali im niemoralne propozycje w trakcie odwiedzin; za słowami szły również czyny. Przywłaszczono sobie także znaczną kwotę pieniędzy z depozytu Barbary Niemczuk, co wyszło na jaw przy opuszczaniu twierdzy.

> Na mocy art. 8 Dekretu z 16 listopada 1945 r. *O przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa* obydwie zostały skazane na karę śmierci oraz pozbawione praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze. Decyzją z 17 sierpnia prezydent Bolesław

Bierut nie skorzystał z prawa łaski.

Wyrok wykonano w Warszawie 27 sierpnia 1946 r. W trakcie egzekucji byli obecni oficer śledczy NPW oraz lekarz GZI WP. Plutonem egzekucyjnym dowodził komendant więzienia kpt. Józef Ćwirko. Po przybyciu na miejsce egzekucji o godz. 21.15 odczytano skazanym sentencję wyroku wraz z decyzją prezydenta Bieruta o nieskorzystaniu z prawa łaski. Wyrok wykonano przez rozstrzelanie. Po stwierdzeniu zgonu przez lekarza zarządzono pogrzebanie zwłok na miejscu egzekucji.

W dniu 17 listopada 1946 r. zdecydowano o zniszczeniu depozytu, składającego się z garderoby oraz torebek z dokumentami obydwu skazanych, z uwagi na możliwość rozpoznania przez krewnych lub znajomych. Część rzeczy osobistych przekazano sprzątaczkom pracującym w GZI WP.

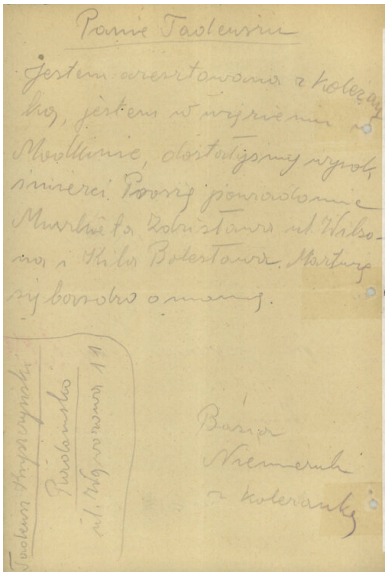

Gryps Barbary Niemczuk do znajomych z AK, napisany i przechwycony w komunistycznym więzieniu w twierdzy Modlin. Z zasobu IPN

Rehabilitacja

Postanowieniem z 24 marca 2011 r. Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie, przy udziale prokuratora wojskowego, uznał za nieważny wyrok byłego Sądu Wojskowego Okręgu Warszawskiego z 31 lipca 1946 r., skazujący Barbarę Niemczuk i Kazimierę Mielczarek na karę śmierci. Sąd uznał, że obydwie zostały skazane w związku z ich działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Postanowienie stało się prawomocne 6 kwietnia 2011 r.

COFNIJ SIĘ